27. నన్ను నేనే వదులుకోనా!

ప్రత్యేకించి ఈశాన్య మూలగా కట్టించిన ఆ దైవపీఠం ముందు దిగాలుపడి కూచున్నాను. ఇంటిల్లిపాదీ ఒకరి తర్వాత మరొకరు వచ్చి బతిమాలినా అక్కణ్నుంచి కదలలేకపోయాను. చేజేతులా చేసిన ప్రయత్నం ఇంతగా నీరుకారి పోతుందని కలలో కూడా అనుకోలేదు. మారురూపుదిద్దుకున్న ఆ గదిని తేరిపారా చూసినకొద్దీ ఇంకా పిచ్చెత్తిపోతుందేమో అనిపించింది. దాని తలుపు దగ్గరగా వేసి గొళ్ళెం పెట్టి, ఇవతలి వరండాలోకి వచ్చాను. అక్కడి టేబిలు మీద ఉన్న ఇంగ్లీషు దినపత్రికల కట్ట మీద పడింది నా దృష్టి. అంతటి దైన్యావస్థలోనూ వెర్రి నవ్వొకటి వచ్చింది. తాళపత్రాలతో మొదలెట్టి కాగితాల దాకా ఎగబాకింది మన జ్ఞానం. ఇదింకా సూక్ష్మమై, సులభమై మైక్రోఫిల్మ్‌లో నిక్షిప్తమవడానికి ఎంతో దూరం లేదు. శాస్త్రప్రగతి ఎంత ముందడుగు వేస్తోందో, మనిషి మూఢమతి అంత వేగంగానూ వెనకడుగు వేస్తోంది. సంస్కారం అనేది గుండెల్లోంచి తన్నుకు రావాలి గాని మరే ఇతర ప్రక్రియా దోహదం చెయ్యలేదు కాబోలు.

అలా ఆ పేపర్లు చూస్తుంటే ఓసారి ఇబ్రహీం అన్నమాట గుర్తొచ్చింది. ప్రతీవారం కొన్నివేల పేర్లు 'మేట్రిమోనియల్ కాలమ్'లో పడతాయి. పెళ్ళికాని కొందర్ని దీన్లో వేయించుకోమనీ, ఛాయిస్ బాగా ఉంటుందని చెప్పి చూశాను. వాళ్ళేమన్నారో తెలుసా? మరెక్కడా చలామణీ కానివారూ, ఏదో పైకి చెప్పుకోలేని లోపం ఉన్నవారూ, నడతలో ఏదైనా తేడా ఉన్నవారూ.. ఇలాంటి వాళ్ళే కళ్యాణ వేదికల్లో కనబడతారట. ఇంతకన్నా అభాండం ఉందా? మనం కోరుకున్న యోగ్యతలు గల వధూవరుల కోసం అచ్చురూపాన అడగడం అదీ ఒరకం ప్రగతే కదా. అంటే అతను చెప్పిన జవాబు మరొకటీ ఆ పేజీలు రెండూ తిప్పి నా మొహాన పడేసి అన్నాడు. దీనికి నేనేం వ్యతిరేకిననుకోకు. కానీ, ఇలాంటి ప్రగతికి ఎన్ని మార్కులు వెయ్యగలవో నువ్వే ఆ ప్రకటనలన్నీ ఓసారి పూర్తిగా పరిశీలించి చెప్పు. కులం గోత్రం మతం మాత్రమే కాదు. శాఖ కూడా వదిలిపెట్టరు. ఇలాంటి వాటి ప్రసక్తి లేదని చెప్పినవాళ్ళు నూటికో కోటికో ఉంటారు. ఆరోగ్యం మాట ఏమిటి. సంబంధీకులలో సంక్రమణ వ్యాధులు లేవు కదా, బ్లడ్ గ్రూప్ ఏమిటి? వీటి సంగతి మాటవరసకైనా అడక్కుండా జాతకాలు పట్టుకు పాకులాడతారు. అన్నిటి కంటే జోకు ఏమిటంటే, ప్రకటన వేయించుకున్నవారికి 'కంప్యూటర్ జాతకం' ఉచితం!

"అమ్మీ ఎంతసేపు అలా కూచుంటావ్, ఇదిగో నీకిష్టమైన గజల్ పెడుతున్నాను విను" అంటూ మా అమ్మాయి టేప్‌రికార్డర్ ఆన్ చేసింది. ఫజల్ ఉన్నీసా దాన్ని కట్టేసేదాకా నేను ఊరుకోలేదు. నిస్సహాయతతో మళ్ళీ పక్కగది గొళ్ళెం తీసి లోపలికొచ్చి ఈసారి ఇట్నించి తలుపేసుకొని పడక్కుర్చీలో కూలబడ్డాను. ఎక్కడెక్కడికో పోయిందో ఆ ప్రాణం.

మొదట్నుంచీ హిందుస్థానీ సంగీతం అంటే ప్రాణం. 'గలగల పారే గంగానదిలో మిలమిల

మెరిసే చుక్కల కన్నులు...' ఇలాంటి తెలుగర్థం వచ్చే చక్కని ఉర్దూ గజల్ ఒకటి ఎన్నిసార్లు విన్నా, పాడుకున్నా నాకు తనివి తీరేది కాదు. మావాళ్ళు నన్ను బలవంతాన కట్టిపెట్టిన పల్లెటూరి గంగిరెద్దు మాత్రం ముఖసౌందర్యం దేనికనే రకం! ఇంకా అతగాడు నయమే. ఆ చుట్టూ ఉన్న మందీ మార్బలమూ పెట్టిన హింస మాత్రం మరచిపోలేను. అయితే ఇప్పుడనిపిస్తోంది. ఇంతగా అణచి పెట్టేరు గనకనే నాలోని వ్యక్తిత్వం ఇప్పుడింతగా తిరగబడింది! అతగాడు పోయిన రెండో ఏడు చివరన మా అత్తారింటి నుంచి బయటపడినప్పుడే ఆ పోరాట పటిమ మొగ్గ తొడిగింది. 'పగలంతా చాకిరీ, నౌకరీ, రాత్రిపూట సవారీకి తయారీ. ఇంతేనా ఈ నారీ హిస్టరీ!' అనే ప్రశ్న పదే పదే నన్ను బాధించి నాదనే వ్యక్తిత్వం నిలుపుకునే బాటలో నడిపించింది. అందుకనే ఆ యాభై ఎకరాల ఆస్తీ వాళ్ళ మొహాన దిగదుడిచి రాసిచ్చి అత్తారింటికి గుడ్‌బై కొట్టేశాను. అలాగని మా అన్నయ్య పంచన నీడ కోరేనా? ఊహూ పుట్టింటికి చేరలేదు. హసీనా అని మా క్లాస్‌మేట్ ఒకర్తుంది. మనం మనుషుల్లా బ్రతకాలి అంటూ మొదట్నుంచీ నాకు మంత్రోపదేశం చేసింది అదే. మెళ్ళో ఓ గొలుసూ చేతికి రెండు బంగారు గాజులూ, నాలుగు జతల బట్టలతో ఓ సూట్‌కేసూ వీటితో దాని ఇంటికి చేరాను.

ఇక్కడ హసీనా కథ చెప్పడం అవసరం. తెలంగాణాలోని ఓ కుగ్రామంలో ఓ సనాతన ముస్లిం వంశానికి చెందినది అది. ఆ బురఖా సంస్కృతిని భరించలేక కట్టుబాట్లు ఛేదించుకొని ఎలాగో మా ఊరు వచ్చి ఓ దూరపు చుట్టం సాయంతో స్కూల్లో చేరింది. చుట్టమే దెయ్యమై కరవబోతే, ఓ టైలరుతో నిఖా చేసుకొని నేను చేరిన ఊళ్ళో కాపరం ఉంటోంది. దాన్ని చేరదీసిన అబ్దుల్ చాలామంచివాడు. ఇద్దరూ నన్నెంతో ఆదరించేవారు. ఎంత చెప్పినా వినకుండా హసీనా నాకోసం మళ్ళీ అన్ని గిన్నెలూ కడిగి వేరే వంట చేసి పెట్టేది. నాకెలాగా హిందుస్థానీ ట్యూన్స్ ఇష్టమో హసీనాకు తెలుగు జోలపాటలు అంటే పంచప్రాణాలూను. మొదట్నుంచీ దానికి చదువు మీద ఇష్టం ఉండేది కాదు. అయితే ఏమైంది? బట్టలు కత్తిరించీ, గుండీలు కుట్టీ అబ్దుల్‌కి ఎంతో సహాయం చేసేది. నాకు మాత్రం ఎంత ట్రై చేసినా అవి వచ్చేవి కావు. ఎంతసేపూ ట్యూషన్ పిల్లల్ని పెట్టుకు కూచునేదాన్ని. పైగా ఏకంగా బియ్యేకే కట్టేను కనక రాత్రింబవళ్ళు ఆ ధ్యాసలోనే ఉండేదాన్ని. చెప్పడం మరిచానేమో అప్పటికే ప్రైవేట్ కంపెనీలో జూనియర్ ఎకౌంటెంట్‌గా పనిచేసేదాన్ని.

ఎలా గడిచిపోయాయో ఆ రెండేళ్ళూ. ఉన్నట్టుండి ఓ సాయంకాలం మా అన్నయ్య ఇద్దరు మనుషుల్ని తీసుకొని మరి నా అడ్రసు ఎలా పట్టుకున్నాడో వచ్చి పడ్డాడు. కూచోపెట్టి కాఫీ ఇచ్చి 'ఏం రా బాగున్నావా?' అనడిగితే లేచి 'నిలబడి ఇదేమైనా బాగుందా? అది చెప్పు ముందు' అంటూ ఆరంభించాడు. ఉన్నట్టుండి అన్నయ్యకింత శ్రద్ధ ఎందుకు పుట్టుకొచ్చిందో తర్వాత తెలిసింది. నేను సంతకం చేసి అంత ఆస్తీ ఇచ్చేసినా బలవంతాన అది మా బావగార్లూ వాళ్ళూ నా చేత చేయించారనీ, చెల్లదనీ దావా వేయొచ్చనీ ఎవడో తెలిసిన ప్లీడరు జ్ఞానోపదేశం చేశాడట. అవన్నీ తొక్కిపెట్టి "ముండమోసింది చాలక (అదేదో స్వయంగా చేయగల ఘనకార్యమని తెలిస్తే ముందే ఆ పని చేసి

ఉండనా?) సాయిబుల అండ చేరి, వర్ణ సంకరం చేస్తావటే? రేప్పొద్దున నా ముగ్గురాడపిల్లలకీ ఏ మొహం పెట్టుకొని పెళ్ళిళ్ళు చెయ్యనే? నువ్వు చేసిన భ్రష్టు పనికి నీ తల్లి ఇంకా ఎందుకు బతికున్నానని ఏడుస్తోంది గదటే'' అంటూ తగులుకున్నాడు. చల్లారిన కాఫీ అవతల పారపోసి లేచి నిలబడమని సంజ్ఞ చేశాను. "ఒరే నేనిప్పుడు పూర్వపు లలితమ్మని కాను. నువ్వెరగని మేజరమ్మని. నా ఇష్టం వచ్చినట్టు బతకడానికి నాకు సర్వహక్కులూ ఉన్నాయి. మా అత్తారి పాపిష్టి ఆస్తి ఏనాడో వాళ్ళకు ధారాదత్తం చేసేశాను. నా తరఫున ఏవైనా వెర్రి ప్రయత్నాలు చేశావో నీకేం దక్కదు సరికదా నాన్నగారి స్వార్జితంలో నా వాటా కోసం కోర్టుకెళ్ళగలను'' ఇలా ఏదో నేను చెప్పబోతుండగా నలుగుర్నీ పోగు చేసి నానా అల్లరీ మొదలెట్టాడు. కూడా వచ్చిన కిరాయిగాళ్ళు రెచ్చిపోబోయారు. సమయానికి అబ్దుల్, హసీనా పిల్లని తీసుకొని ఏదో ఉర్సులో పాల్గొనడానికి హైదరాబాదు వెళ్ళేరు. ఎంతైనా ఒంటరి ఆడదాన్ని. ఏం అల్లరి జరిగిపోనో, సమయానికి ఇబ్రహీం వచ్చి ఆదుకున్నాడు దౌర్భాగ్యుల బారి నుంచి. మరి ఏం సమాధానపరచి పంపించాడో, నన్ను సేవ్ చేశాడు.

ఇబ్రహీం నేను పని చేస్తున్న ఆఫీసులో ఓ డైరెక్టర్. ఓ ఫంక్షన్‌లో నేను పాడిన గజల్‌ని ఎంతో మెచ్చుకున్నాడు. అబ్దుల్ ఇంటికొచ్చి అప్పుడప్పుడూ పాటా, దాంతో పాటు మాటా కలిపేవాడు. అలా మా పరిచయం సాన్నిహిత్యంగా మారింది.

వాళ్ళని వెళ్ళిపోనిచ్చి, నాచేత మరో పాట పాడించి వాతావరణం ఆహ్లాదంగా మార్చాడు. లోపలికొచ్చి మంచం మీద కూచున్నాడు. మరి లేవనన్నట్టు కనిపించాడు.

"మిమ్మల్నో మాట అడగదల్చుకున్నాను ఏమీ అనుకోనంటే" అన్నాడు.

"నన్ను నువ్వని పిలిస్తే నేనేం అనుకోను."

"మా వాళ్ళందరూ నన్ను ఇబ్బూ అని పిలుస్తారు. అలాగే పిలిస్తే నాకిష్టం."

"నాకూ లిల్లీ అని పిలిస్తే బాగుంటుంది."

"అలాగే లిల్లీ."

"సరే ఇబ్బూ."

ఇద్దరం నవ్వుకున్నాం. అంత చనువు తీసుకున్నాక ఏకాంతంలో ఉన్న ఆడా మగా తీసుకునే చనువు తీసుకోకుండా ఉండలేకపోయాం. దొరికిన మొదటి అవకాశంతోనే రిజిష్టర్డు మ్యారేజ్ చేసుకొని ఆలూమగలమయ్యాం. ఏడాది దాటకుండా జాబ్‌లో ఇంక్రిమెంట్ కాక తల్లిగా ప్రమోషన్ కూడా లభించింది నాకు.

ఇబ్రహీం ఫ్యామిలీ మెంబర్లంతా చాలావరకూ మైసూరులో ఏదో పెద్ద పెద్ద ఉద్యోగాల్లోనే ఉన్నారుట. మనకి ఆ కులమేదో మతమేదో తెలీకపోయినా బాగా డబ్బున్నవాళ్ళందరికీ ఆ మాత్రం సంస్కారం ఉండదా అనుకుంటాం. అదేం కాదని తొందర్లోనే తేలింది. వాళ్ళ వాళ్ళంతా ఇబ్రహీంని బాయ్‌కాట్ చేశారు, నన్ను పెళ్ళిచేసుకున్నందుకు. వాళ్ళమ్మగారు మాత్రం ఇప్పుడు మాతోనే ఉంటోంది.

లక్షల్లో ఎన్నదగ్గ మనిషి. ఎంత చల్లగా పూలజల్లులా ఉండేదో! వాళ్ళ ఆచారాలూ, మత ధర్మాలూ హాసీనాతో ఏళ్ళ తరబడి గడిపిన నాకు అంతో ఇంతో పరిచయమే గానీ నాతో ఇంతగా కలసిపోవడానికి ఇబ్బా అమ్మీకి ఎంత పెద్ద మనసు ఉండాలో!

ఏమైతేనేం ఎన్ని ఒడిదుడుకులు పడితేనేం నడివయసులోనైనా నా వ్యక్తిత్వాన్ని గౌరవించే మగాడు దొరికాడు. నన్ను ఆదరించే అత్తగారూ దొరికింది. నేను ప్రేమించి పెంచే కూతురు ఫజల్ పుట్టింది.

ఇంతకన్నా ఇంకేం కావాలి అనుకుంటున్న సమయంలో మా అమ్మ కబురు నన్ను కలవరపెట్టి మనశ్శాంతి లేకుండా చేసింది.

ఏ ఆడదీ అమ్మని తలుచుకోనంత స్వార్థస్థాయిని చేరుకొని ఉండదు. కానీ, అన్నలాంటి డబ్బుమనిషి పంచన అమ్మని వదిలేశానంటే ఆ విషయంలో నేను చేసేది ఏమీ లేకపోవడమే కారణం. మొదట్నుంచీ అమ్మ అతి ఛాందస రకం. మడీ, ముట్టూ, మైలా అనే మకారత్రయంలోనే మహిళా జీవన పరమార్థం, సాఫల్యం ఉందనే మహత్తర జ్ఞానానికి మా అమ్మ కొలికిపూస. ఆమెతో గడిపిన అన్నేళ్ళూ ఏదో చిన్న పొరపాటుకి తిట్టు తినని రోజంటూ ఉండేది కాదు. స్కూల్నించి ఇంటికి వచ్చాక తలారా స్నానం చేస్తేగాని లోపలికి రానిచ్చేదికాదు. దినం పొడుగునా ఏదో అపవిత్రం చేసి ఆచారం మంట గలుపుతున్నాననే అనుమానం. ఆ మెట్రిక్ మెట్టు చేరలేక ఎన్ని మొట్టికాయలు తిన్నానో ఈ ఆడబుర్రకే ఎరుక. 'ఈ పెద్ద కులంలో ఎందుకు పడేశావు దేవుడా' అని ఆ కనిపించని వాణ్ణి దులిపి దుళ్ళగొట్టని రోజుండేది కాదు. మాపల్లెటూరి అత్తారింటివాళ్ళూ పరమ దుర్మార్గులే. కాని ఇంత మూఢాచారపరులు మాత్రం కాదు. అలాంటిది విధవగా మారడమే గాక, వాళ్ళ దృష్టిలో అంటరానివాళ్ళింట చేరి వెధవ పని చేసిన నేను మా అమ్మని ఎలా తెచ్చుకోను! ఆమె ఆరోగ్యం గురించి ఎంత కొట్టుకున్నా, ఏవిధంగా మా ఇంటికి పిలిపించను! వెళ్ళి చూసొద్దామని ఎన్నోసార్లు ఆడమనసు పీకినా, అన్నయ్య చేసిన భాగోతం గుర్తొచ్చి ఎలాగో అణచుకున్నాను.

చూస్తుండగా పదేళ్ళు అయిపోయింది అమ్మని చూసి. ఏ దురాలోచనలూ చొరబడకుండా ఉండడం మనసుకి అలవాటు చేసుకున్నాను. గాని అమ్మ ఎలా ఉందో అనే ఊహ ఏ సందునో తొంగి చూసి నన్ను ఇరుకునపెట్టేది.

'నీ స్వేచ్ఛకి ఏ మాత్రం అడ్డురాని సహృదయుడైన భర్త. నీ మాట మన్నించే అత్తగారూ, కూతురూ. ఒకణ్ణి చేయి చాచి పైసా అడగవలసిన అవసరం లేని ఆర్థిక పరిపుష్టి నీది. ఓసారి వెళ్ళి కన్నతల్లిని చూసి రావడానికి నీకేమిటే అడ్డు?' అనే నా ప్రశ్నకి నేనే జవాబు చెప్పుకోలేకపోయేదాన్ని.

చూసి చేసేదేమిటి? ఫ్యామిలీ పెన్షన్ ఉండనే ఉంది. ఆ కాస్త చాలవనుకుంటే పల్లెటూళ్ళో ఆమె పేర ఇంకా ఇల్లూ, పొలమూ ఉన్నాయి. అదంతా ఎప్పుడో తన పేర రాయించేసుకొని ఉంటాడు. ఏభై తులాలకు తక్కువ కాకుండా బంగారం ఉండాలి. ఇవన్నీ ఎలా ఉన్నా కొడుకు చేత చచ్చేక కొరివి

పెట్టించుకోవాలనే కోరికా ఉంది. ఆవిడ దృష్టిలో పూర్తిగా చెడిపోయిన నేను వెళ్ళి మరింత అల్లరి పెట్టడం, పడడం కాక కొంగున కట్టుకునేది ఏముంటుంది!

ఇలా ఏ జవాబూ ఎందుకో పూర్తి తృప్తిని ఇవ్వలేకపోయేది. ఇదిగో సరిగ్గా ఇలాంటప్పుడే సావిత్రత్త చేరేసిన అమ్మ కబుర్లు ఒకటీ ఒకటీ నన్ను నిలబడనివ్వకుండా చేశాయి.

సావిత్రత్త నాకంటే ఏ పదేళ్ళో పెద్దదయి ఉంటుంది. మా అమ్మతో పాటు నన్నందరూ చచ్చినదాన్తో జమ చేసినా అత్త మాత్రం నేనెక్కడున్నానో ఏం చేస్తున్నానో అంతా ఫాలో అవుతూనే ఉంది. ఇబ్రహీంతో నా పెళ్ళికి పాసు మార్కులైనా వేసింది ఆవిడ ఒక్కతే. తక్కిన మార్కులైనా ఇష్టం లేక కాదు. 'మన మతమైనా కాని మనిషితో జీవితం ఏం చిక్కులు తెచ్చిపెడుతుందో' అని. ఫజల్‌ని స్కూల్లో వేసినప్పుడు పెద్ద వేడుకలా చేశాం. అప్పుడు మా అత్తని ఆహ్వానించాం. రహస్యంగా వచ్చి వెళ్ళింది. నన్ను చూసి ముఖ్యంగా నన్ను నెత్తి మీద పెట్టుకు చూస్తున్న మనుషుల సత్ప్రవర్తన గమనించి, ఎంత పొంగిపోయిందో అనుకున్నాను. 'ఎంత అదృష్టవంతురాలివే లలితా' అని ఆశీర్వదించి నిండు మనసుతో చేతుల్నిండా మా కానుకలతో రైలెక్కింది. వెళ్ళగానే ఉత్తరం రాసింది. క్షేమ సమాచారం తెలుపుతూ ఆఖర్న 'జవాబు మాత్రం రాయకు. ఎందుకంటే మనవాళ్ళంతా చాలా వరకు పశువులు. మీవాళ్ళ లాంటి తప్పుపుట్టిన మనుషులు అక్కడక్కడ ఉంటారు. అంతే' అనే వాక్యం ఎప్పుడూ మరచిపోలేను.

అలాంటి కరుణామయి ఈమధ్య మా అమ్మగురించి నాకు చేర్చిన భోగట్టాలు మాత్రం ఇటు కక్కలేనివి, అటు మింగలేనివి.

"ఎంతో పోరాడి ఎన్నో ధైర్యమైన నిర్ణయాలు తీసుకొని నీ జీవితం చక్కదిద్దుకున్న సాహసివి. ఆపదలో ఉన్న నీ కన్నతల్లిని ఆవిడ కర్మానికి ఆవిణ్ణి వదిలెయ్యకుండా ఏదో ఒకటి చేస్తారనే ఆశతో ఈ ఉత్తరం రాస్తున్నాను. నీకు తోచిన ఏ మంచి పనికైనా చేయూత ఇచ్చే సౌజన్యమూర్తుల సమక్షంలో ఉన్నావు. అందుకే ఈ ధీమా. ఆలోచించి ఏదో ఓ నిర్ణయం వీలైనంత తొందర్లో తీసుకో." అంటూ మా సావిత్రత్త ఇంకా ఇలా రాసింది:

'వదిన గురించి అప్పుడప్పుడు వింటూ వచ్చాను గానీ మొన్నామధ్య స్వయంగా చూసొచ్చేదాకా నాకు తెలీలేదు.

మీ అన్నయ్యా, పిల్లలూ, వదినా, ఆవిడ పుట్టింటి నుంచి తెచ్చుకున్న దాసీపిల్లతో సహా మహా అన్యాయంగా చూస్తున్నారు. ఇంటెడు చాకిరీ మీ అమ్మదే. నడుం వంగిపోయి, ఆయాసం ఎగదన్ని నేడోరేపో అన్న ఆ డెభై ఏళ్ళ మనిషి చేత నానా సేవా చేయించుకోవడమే గాక ఏ మాత్రం తేడా వచ్చినా తిట్టని తిట్టుగాని, మరీ ఈ మధ్య మొట్టని మొట్టుగాని లేదని నాతో చెప్పుకు ఏడ్చింది. ఎంత రహస్యంగా చెప్పుకున్నా ఇలా లేనిపోనివి చెప్పి అపకీర్తి తెస్తున్నావని నా ఎదుటే మీ వదిన చీపురు తిరగేసింది. అక్కడే ఉన్న మీ అన్నయ్య మరో నాలుగు మాటలన్నాడు గాని పెళ్ళాన్ని వారించలేదు.

మీ ఇల్లూ, పొలమూ మీ అమ్మపేర ఉన్నాయిట కదా, అవి చేతిలో పడేదాకా ఓ మోస్తరుగానైనా చూసేవారట. ఇప్పుడు వాళ్ళ దృష్టి ఆమె పదిపేటల పలకసర్ల మీద పడిందట. ఇంత పిల్లప్పుడు వాళ్ళమ్మ పెడితే ఈ అరవై ఏళ్ళూ శరీరంలో ఓ భాగంగా వదిన పెట్టుకుంది. ముసల్ది కదా ఎవరైనా లాక్కుపోతారేమోనని మీ అన్నయ్యా వాళ్ళే ఈమధ్య బలవంతాన ఊడలాక్కున్నారుట. మెడంతా ఇంత పొడుగున గీరుకుపోయి పుండైపోయిందిట. చూపించి గొల్లుమంది.

ఈమధ్య గుప్పెడన్నం కూడా పెట్టడం లేదట. ముసల్ది ఆర్చుకుపోయి ఉంది. ఎక్కడికైనా తగిలెయ్యడానికి సిద్ధంగా ఉన్నారు. నాతో వచ్చేస్తాననని కూర్చుంది. వాళ్ళూ అలాగే అన్నారు. కానీ, మాదెంత సమిష్టి కుటుంబమో, మావాళ్ళెంతో రాక్షసులో నేనెంత నిస్సహాయురాలినో నువ్వెరుగుదువు కదా.

ఇన్ని జరిగినా మీ అమ్మ మూర్ఖత్వం ఏమాత్రం సడలిందని నేననుకోను. అంత హింసకి గురి చేసిన మీ అన్నయ్య కంటే ఆవిడ దృష్టిలో నువ్వు చేసిన నేరమే ఎక్కువ. అజ్ఞానమనేది మనిషిని ఎంత మూర్ఖులుగానైనా మారుస్తుంది. జ్ఞానం లేని తల్లులు చంటిపిల్లల కింద లెక్క. మీ అమ్మ నీ రెండో కూతురు అనుకో. దిక్కులేని చావు చచ్చేముందే వెళ్లి మీ ఇంటికి తెచ్చుకో. నీ తల్లి రుణం తీర్చుకో. అయినా ఇంకెన్నాళ్ళు బతుకుతుంది గనక!'

ఇక భరించలేక ఆ ఉత్తరాన్ని ఇబ్రహీంకీ, వాళ్ళమ్మకీ చూపించాను. ఫజల్ స్కూల్‌కి వెళ్ళిపోనిచ్చి ముగ్గురం కూర్చుని దీన్నెలా పరిష్కరించాలో డిస్కస్ చేశాం. అమ్మని ఇక్కడికి తీసుకు రావడానికి నిశ్చయించాం. అయితే, ఇందులో రెండు ఆటంకాలు. ఒకటి నెలకి రెండొందలు అమ్మ ఫ్యామిలీ పెన్షను పొందే అన్నయ్యలాంటి వాడి మొహాన ఒక్కసారి ఏ పదివేలో కొడితే నిరభ్యంతరంగా ఒప్పుకుంటాడు. రెండోది మూఢాచార పరాయుణురాలైన అమ్మ కులమతాల ప్రసక్తి లేని మా కొంపలో ఎలా ఉంటుందనేది అన్నిటి కన్న ముఖ్య సమస్య.

ఈ విషయంలో మా అత్తగారూ, భర్తా నాకిచ్చిన సహకారం ఎప్పుడూ మరచిపోలేను. ఇబ్రహీం ఇంకా సీనియారిటీని చేరుకోలేదు గనుక ఇప్పట్లో క్వార్టర్సు వచ్చే అవకాశం లేక, వేరే ఇల్లు అద్దెకి తీసుకున్నాం. మా ఊళ్ళో సదుపాయాలు ఉన్న అద్దె ఇళ్ళు బహు తక్కువ. ఇప్పుడు మేం ఉన్నదైనా ఎంతో కష్టపడి సాధించాం. ఇందులో అన్నీ బాగానే ఉన్నాయి గాని ఎటాచ్డ్ బాత్‌రూం, లెట్రినూ ఉన్న పెద్ద సైజు రూమ్ వీధివైపు ఉన్నది ఒకటే ఒకటి. వేరే పెరట్లో దూరంగా మరో రేకుల స్నానాల గది. సర్వీసు లెట్రినూ లేకపోలేదు. ఇన్నాళ్ళూ వాటిని ఎప్పుడో గాని ఉపయోగించేవాళ్ళం కాదు. దాని మాట అలా ఉంచి మేం అందరం రోజులో ఎక్కువ కాలం గడిపేది ఆ సైడ్‌రూంలోనే. ఈ మధ్య మంచి సోఫాసెట్టు తెప్పించి అందులో వేయించాం. మధ్యని తెరకట్టి ఇటువైపు సగం మేం బెడ్‌రూంగా ఉపయోగిస్తున్నాం. మాకు నిద్ర వచ్చేదాకా మా ఫజల్ చదువుకునేది ఆ ప్రాంతాల్లోనే. మా అత్తగారి నమాజూ అక్కడే.

ఇంతకీ వాళ్లిద్దరూ చెప్పేదేమిటంటే ఆ గది పూర్తిగా ఖాళీ చేసి, దాన్ని మా అమ్మ కోసం ప్రత్యేకించమని. అనుకోవడమేమిటి నిమిషాల మీద చేసి చూపిస్తే! సోఫాలు ఆఫీసుకి తరలిపోయాయి. డబుల్ బెడ్ కాట్స్ ఫోల్డ్ అయి అటకెక్కి కూర్చున్నాయి. అత్తగారు ఏర్పరచుకున్న ప్రార్థనా మందిరంలోని అల్లా, తత్సంబంధమైన సమస్త సరంజామా ఇలా ఇవతలి వరండాలోకి వచ్చేసి, ఆ స్థానంలో వెంకటేశ్వరస్వామి పూజా మందిరం వెలిసింది. మేం బెడ్స్ వేసుకునేచోట ఓ పక్కగా గ్యాస్‌స్టవ్ అవీ పెట్టుకొని వండుకోడానికి చిన్న ప్లాట్‌ఫాం ఎరేంజ్‌మెంట్ ఒకటి వెలిసింది.

ఇవన్నీ నా మనసులో ఉన్నవే. కానీ నేను ఊహించని మార్పు కూడా జరిగింది. ఆ గదికి మనం ఎన్ని ఏర్పాట్లు చేసినా మీ అమ్మగారికి మన కామన్ ఎంట్రన్స్ నుంచి లోపలికి వచ్చి సైడ్‌రూమ్‌లోకి వెళ్ళడం బాగుండకపోవచ్చు. మనింటి ఓనర్ని ఎలాగో బతిమాలి, అద్దె మరింత పెంచుతానని ఒప్పించి, ఈ పని సాధించాను. ఈ పెద్దగదికి వేరే వీధిలోంచి మెట్లూ అవీ పెట్టించి గుమ్మం ఎత్తించే ఏర్పాట్లు చేస్తున్నాను. అంతా అయిదువేలు ఎస్టిమేట్ వేశాను. కానియ్యి. ఎన్నో బాధల్లో ఉన్న ఓ ముసలి ప్రాణికి ఆమెకు తోచిన ధోరణిలో ఆశ్రయం కల్పిస్తే రోజుకు అరవైసార్లు నమాజు చేసినట్లు' అని చెబుతున్న ఇబ్రహీంను చూసి తలదించుకున్నాను.

ఇక ఆఖర్న చెప్పవలసిందీ, మళ్ళీ మొదటికే వచ్చిందీ, అమ్మని నేను తరలి తెచ్చిన వైనం.

అమ్మ నన్ను చూస్తూనే భోరుభోరున ఎవరో పోయినట్లు ఏడుపు మొదలెట్టింది. దగ్గరగా రావడానికి గాని, చెయ్యేసి ముట్టుకోడానికి గాని ఒప్పుకోలేదు. ఆ ఇంట్లో నాకు పచ్చి మంచినీళ్ళు పుట్టలేదు. అందరూ తెల్లబోయి చూస్తుంటే అందరికీ సరిపోయేటట్టు అమ్మ నన్ను గుమ్మంలోనే కడిగేసింది. పదిహేనువేల డిమాండ్ డ్రాఫ్ట్ అన్నయ్య పేర తెచ్చానని చెప్పగానే వదిన వరండాలో కర్ర కుర్చీ వేసి గాజుగ్లాసులో కాఫీ తెచ్చి నేల మీద పెట్టింది. వీటన్నిటికీ నేను సిద్ధపడే వచ్చాను గనుక పట్టించుకోకుండా ఉండాలనే ప్రయత్నం. అన్నయ్యని వీధిలోకి పిలిచి సంగతంతా చెప్పేను. వాడు అన్నదిదీ "ఎక్కడో బావున్నావని సంతోషించాను గాని ఇంత నాశనం అవుతావనుకోలేదు. నువ్వయితే నీ స్వార్థం చూసుకున్నావు గాని కొడుకుని నా బాధ్యత ఎలా కాదనను! ఏళ్ళ తరబడి ఇంటిల్లిపాదీ మా కంటికి రెప్పలా చూసుకుంటున్నాము. తీరా కూతురి దగ్గర, అందులో తురకాడి ఇంట్లో కన్నుమూస్తే నేనూ నా ధర్మమూ ఏం కావాలి! ఆవిడకి ఏమాత్రం ఆఖరి రోజులు దగ్గరపడినా టాక్సీ చేయించి మళ్ళీ ఇక్కడ దిగబెడతానని ప్రమాణం చేస్తేనే!" అబద్ధం పెళ్ళికి అదేదో వాద్యమని సామెత. హామీలకేం లోటు అలాగే చేసేసాను. 'నేనేదో వంకపెట్టి అమ్మని తీసికెడతాను. అమ్మకి చెప్పకు" అని డీడీ ఉన్న కవరు అక్కడ పెట్టేను. చేతిగాజులు తీసి వదినకివ్వబోయాను. వద్దనలేదు. "స్నానం చేసి వేసుకుంటాను. అలా బల్లమీద పెట్టండి" అంది. కాశీలో ఆంధ్రాశ్రమం అనేది ఉందని పేపర్లో చదివాననీ, చేసిన పాపానికీ ప్రాయశ్చిత్తం కోసం అక్కడికి బయల్దేరుతున్నాననీ అమ్మతో అబద్ధమాడేను. తనకి ఎప్పట్నుంచో కాశీకి వెళ్ళాలని ఉందని నాకు తెలుసు. "సరే నీతో వస్తాను. నీ

సామాన్లు దూరంగా పెట్టు ఎప్పటికైనా తప్పు తెలుసుకుంటే సంతోషమే. చాలా దూర ప్రయాణం. ఏ పరిస్థితుల్లోనూ నన్ను తగలకూడదు తెలిసిందా?" అన్నిటికీ ఒప్పుకొని బయల్దేరదీశాను.

"నీ రెండో కూతురు అనుకో" అని సావిత్రత్త చెప్పనే చెప్పింది కదా. అలాగే చిన్నపిల్ల మనస్తత్వం గల అమ్మని ఎలాగో రైలెక్కించాను. అదృష్టవశాత్తూ ఆ ఫస్టుక్లాసు కూపేలో మేం ఎదురెదురుగా కూచున్నా మా పై బెర్త్‌ల్లో ఎవరూ లేరు. ఇక ఎందుకని దార్లో ఒక్కొక్క ముక్కా నేనిలా మా ఇంటికి తీసికెడుతున్నాననీ, తనకన్నీ వేరే ఏర్పాటు చేశాననీ చెప్పబోయాను. ఇంకా పూర్తి అవనేలేదు. అంతటి నికృష్టస్థితిలో ఉండి అష్టకష్టాలు పడుతున్న అమ్మకి ఇంకా అంత గొంతుక ఎక్కడ మిగిలిందో అంతే. రంయ్‌మని తారాజువ్వలా నా మీదకి లేచింది. చూస్తుండగా ఎంత అసహ్యంగా మారిపోయిందో ఆ మొహం థూ! అని ఉమ్మేసింది.

"ఆ తురకాడింటికా ఈ పరమ పవిత్రమైన శరీరం మోసుకెడుతున్నావ్? మీ ఊరెళ్ళేలోగా గోదారి బ్రిడ్జి వస్తుంది కదా. అంతకన్నా ఆ బ్రిడ్జి మీంచి గోదార్లోకి తోసెయ్యి. నిప్పు కడిగే వంశంలో పుట్టావ్, ఎలాంటి దిక్కుమాలిన పని చేశావ్. నీ ఊసు తలుచుకుంటే ఇటు బతికున్న వాళ్ళకే కాదు, అటు చచ్చిన వాళ్ళకూ నీళ్ళ చుక్కలు పుట్టవ్. ఇహమూ, పరమూ లేకుండా చేసినా, ఇంటా బయటా తలెత్తుకో లేకుండా చేసినా ఇన్నేళ్ళూ ఓర్చాను. ఇంత తిండి పెట్టినా, ఈడ్చి చావగొట్టినా నా దినం తీర్చడానికి చస్తే నాకింత పిండం పెట్టేడానికి విధాయకుడు, నా కొడుక్కి హక్కుంది. ఇన్ని అబద్ధాలాడి ఇంకా సాంకర్యం చెయ్యడానికి నీ కన్నతల్లి చేసిన ద్రోహమేమిటే పాపిష్టిదానా!"

ఈటెల్లాంటి ఆ మాటలు తూటాల్లా చెవి ద్వారా గుండెని బద్దలు కొట్టి కొంతసేపు నన్ను కోమాలో పడేశాయి. కర్తవ్యం ఆలోచించగలిగినందుకు ఆ తర్వాత నన్ను నేనే అభినందించుకున్నాను. తర్వాత వచ్చిన పెద్ద స్టేషన్లో బ్రేక్ జర్నీ చేసి, హోటల్‌లో పుటప్ చేసి, అక్కణ్నుంచి అన్నయ్యకి ఫోన్ చేసి మళ్ళీ మరో అయిదువేలు చేతిలో పెట్టి అన్నయ్యతో అమ్మని తిరిగి సాగనంపేసరికి నా తాడు తెగింది.

పాపం ముసిల్ది రాలేదేమోనని ఇబ్రహీం స్టేషన్‌కి టాక్సీ కూడా తెచ్చాడు. ఎలాగో టాక్సీ చేరాక బావురుమని ఏడుస్తూ అతని భుజం మీద వాలిపోయాను. కాస్త సేదతీరిన తర్వాత జరిగిందంతా చెప్పాను, కళ్ళనీళ్ళ పర్యంతమై "మంచిపని చేద్దామనుకున్నా ఒక్కొక్కప్పుడు కుదరదు. అన్ని పోరాటాల్లోనూ గెలుపే చేజిక్కదు. మరింత ధైర్యంతో ముందడుగు వెయ్యడమే జీవితం" అంటూ ఓదార్చాడు.

బావురుమంటున్న పక్క గది చూస్తుంటే ఎక్కళ్ళేని శూన్యమూ చుట్టబెట్టుకున్నట్టు ఉంటుంది. సావిత్రత్త రాసిన కంటే చాలా అన్యాయంగా ఉంది అమ్మ దైన్య పరిస్థితి. మరో ఇద్దరి మంచివాళ్ళ సహాయంతో కూడా ఆవిణ్ణి రక్షించలేకపోయానే అని నా హృదయం ఏడుస్తూ ఉంటుంది. ఏం చెయ్యను!

తెలతెలవారుతోంది. ఆ గది వీధి వేపు మెట్ల మీద కూర్చున్నాను. ఒక్కసారి నన్ను నేను

నిలదొక్కుకున్నట్టు అనిపించింది. చేయని నేరం కోసం, సాధించలేని ఫలితం కోసం, నేనెందుకు బాధపడాలో బోధపడలేదు. ఆ తెల్లవారుఝామున ఈ చెవిలో పడే నమాజు గానీ, ఆ చెవిలో పడే సుప్రభాత శ్లోకం గాని నాకేం చెప్పగలిగినట్టు తోచలేదు. ఏదైనా లోపల్నుంచి రావాలి. నాకు నేను మిగుల్చుకుంటే చాలు. నేనో వ్యక్తిగా నిలబడగలననే ఆత్మవిశ్వాసముంటేనే ముందుకి నడిచి ఎవరికైనా ఏమైనా ఇవ్వగలిగేది! ఇబ్రహీంని లేపి చెప్పేను. 'ఆఫీసుకి ఫోన్ చేసి చెప్పు, లీవ్ ఎక్స్టెండ్ చెయ్యనక్కర్లేదు. ఇవాళే నేను డ్యూటీలో జాయినవుతాను."

★